

JELÖLÉSI ADATLAP
A SZELLEMI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG NEMZETI JEGYZÉKÉRE
TÖRTÉNŐ FELVÉTELHEZ

Fedőlap

A. Az örökség-elem neve

A magyarországi képfestés hagyománya

B. Az érintett közösség(ek), csoport(ok) vagy egyén(ek) megnevezése

A képfestést gyakorló, átmenetileg szünetelő, bemutatóhelyként üzemelő műhelyek

Bácsalmás – Skorutyák János, Népművészet ifjú mestere, népi iparművész 2014-ben elhunyt, lehetséges folytatás Bakos Zoltán által

Debrecen – Dr. Bolyós András, Népművészeti ifjú mestere, 2013-ban elhunyt, műhely sorsa kérdéses

Dunaföldvár – fenntartója Gál Gyuláné, átmenetileg nem üzemel.

Győr – Gerencsér Zsolt Népművészet ifjú mestere, Tóth Ildikó népi iparművész

Nagynyárád – Sárdi János, Népművészet mestere, átmenetileg nem üzemel.

Szombathely – Szakács Gábor Népművészet Ifjú mestere

Tiszakécske – Kovács Miklós Népművészet mestere, Kovács Miklósné népi iparművész,

Kovács Mária népi iparművész, Panák Ferenc népi iparművész- 2014-ben elhunyt

Tolna – Horváth Tibor, Horváth Tiborné népi iparművészek, Horváth Balázs

C. A jelölt örökség-elem rövid szöveges leírása

A magyarországi képfestés hagyománya, a Magyarországon 18. század végétől meghonosodó festőmesterség egyik speciális ágát a rezerv eljárású dúcnyomást és az indigóval, valamint indantrénnal történő festést gyakorló képfestést jelenti. Kézzel, valamint perrotine géppel mintázzák a textilt, melyet előtte kifőznek, keményítenek. A mintázás rezerv eljárással történik, nyomódúcoknak nevezett fából faragott, valamint fából és rézbeültetéssel készített mintafákkal nyomják rá a fedőmasszát a fehér vászonra, mellyel leszigetelik a mintát. A megmintázott és megszáradt vásznat ráfokra akasztva többszöri merítéssel indigócsávéban megfestik, vagy meleg festésnél összeállítják az indatrén csávéát majd felmelegítik, utána a megfelelő merítési idő alatt megfestik. A megfestett anyagról savas fürdőben lemosják a szigetelőanyagot, melynek következtében előtűnik kék alapon a fehér minta. Többször öblítik, majd szárítják. A vásznat ezután keményítik, majd mángorolják. Színes mintás, kék alapon világoskék, zöld, sárga, piros vásznakat is készítettek és készítenek ma is. A kihalófélben lévő mesterséget ma csupán néhány műhely gyakorolja.

D. A jelölést beküldő neve

A magyarországi képfestő műhelyek képviselői megbízásából Dr. Méri Edina

E. A jelölés dátuma

2014

Jelölés

1. Az örökség-elem azonosítása

1.a Az örökség-elem neve

A magyarországi képfestés hagyománya

1.b Az örökség-elem egyéb elnevezése(i)

-nem releváns

1.c Az érintett közösség(ek), csoport(ok) vagy egyén(ek) azonosítása

A magyarországi képfestés hagyományának képviselői a a magyarországi képfestőműhelyek, a képfestés hagyományait őrző és kutató egyének és kulturális intézmények.

Bácsalmási képfestőműhely- Skorutyák János A Népművészet Ifjú Mestere (1943-2014), lehetséges folytatás Bakos Zoltán által

1879-től, megszakítás nélkül a Skorutyák család négy generáción keresztül folytatta Bácsalmáson a képfestést.

A dédapja vásárolta meg a házat 1879-ben és a Skorutyák családban azóta - megszakítás nélkül - apáról-fiúra szállt a mesterség. Skorutyák János 1969-től, felesége, Lénárt Edit segítségével több mint negyven éven keresztül folytatták a mesterséget a mester 2014 februárjában bekövetkezett haláláig. Fiuk 1969-ben született, a képfestés-munkából is kivette a részét, de mint okleveles villamosmérnök, Gödöllőre telepedett.

400 négyzetméteres műhelyében a képfestés eszközei munka közben is megtekinthetők.

Önálló kiállításai voltak Budapesten, Szentendrén, Kecskeméten, Szegeden, Pápán, Keszthelyen, Szombathelyen, Kalocsán, Baján, valamint több községben. 1996-tól Ópusztaszeren is. 1996-ban a 100. BNV-n - a HUNGEXPO megbízásából - mutatta be a tevékenységét. Pápa, Szendrő és Kisvárda múzeumaiban állandóan láthatóak a termékei. Árusító-lakókocsijával Európa számos városában megfordult.

A németországi Múnkeboe (Ostfriesland) falumúzeumában 1993. óta látható kiállítása. 1995-ben hat hónapig a „Képfestés Európában és Japánban” kiállítás keretében a müncheni Deutsches Museum-ban tartott mesterség-bemutatót. 1996-ban a szlovákiai Martin múzeumában több ezer minta közül háromszáz lenyomatot készített.

Dinasztiák címmel önálló műsor készült a családról.

Skorutyák János legfontosabb elismerései: A Népművészet Ifjú Mestere 1973., népi iparművész 1973.

Debreceni képfestőműhely –Dr. Bolyós András a Népművészet ifjú mestere (1942-2013)

Dr. Bolyós András 1942-ben született Jászdózsán. Családi rokonságába tartozott Jakkal Sándor, aki Jászapátiban folytatott képfestő tevékenységet. Gyerekkorától fogva ismerte a műhelyt, a Vegyipari Technikumi évek alatt, majd az egyetemi évek során egyre nagyobb kötődést tanúsított a képfestő szakma iránt. Vegyészmérnöki diplomát szerzett. 1965-ben

megismerkedett Bódy Irén textiltervezővel Jászapátiban és részt vett a művésznő elképzeléseinek megvalósításában.

1973 februárjában volt az első bemutatkozó kiállításuk Debrecenben az Agrártudományi Egyetemen és még abban az évben megkapták a Népművészet Ifjú Mestere címet. 1974-ben moszkvai tanulmányútja során ismeretséget kötött az ivanovói textilmanufaktúra mintakészítőjével, aki a minta faragás sok fortélyára megtanította.

Jakkel Sándor 1977-ben bekövetkezett halála után a műhelyt örökösei 1985-ben eladták a debreceni Patyolat Vállalatnak.

1984 és 1986 között tanulmányúton volt Franciaországban. Az évek során feleségével együtt, sok műhelyt meglátogattak. A képfestés gyakorlata mellett, annak elméleti részét és történetét kiválóan ismerte és kutatta. Több hiánypótló munkája kéziratban, kiadásra vár. A színes képfestő közül a szinte minden legfontosabb szint elő tudott állítani, természetes alapanyagokból.

Dr. Bolyós András 2001-től a debreceni Tímár és Kézműves Házban, majd 2013-ban bekövetkezett haláláig otthonában folytatta a képfestő tevékenységet.

Dunaföldvári Velis-Vadász-Gál képfestőműhely, fenntartója Gál Gyuláné

A műhelyről első írásos adat 1836-ból származik. Ekkor telepedett le, a szakma vízigényessége miatt a Duna mellett és alapította meg a műhelyt Velis József, akit halála után Velis László (1862-1927) követett. Négy gyermeke volt, László, János, Mária és Béla, akik apjuk halála után együtt gyakorolták a képfestő mesterséget. Néhány és múlva Velis Béla (1902-1957) megváltotta testvérei részét, 1934-ben önállósult és övé lett a műhely, ahol feleségével, Mezei Terézzel dolgozott. Két gyermekük született. Mária (1923-2010) lányuk feleségül ment Vadász Istvánhoz (1911-1968), aki kitanulta a szakmát. Mária testvére Béla is részt vállalt a munkában. (1935-1995). Ifj. Velis Béla is kitanulta a képfestést, jogi doktorátusa megszerzéséig részt vállalt a munkában.

Gál Gyula (1937-2011) is régi képfestő dinasztia sarja. Édesapja honosította meg Magyarországon a szintartó világos festést. Gál Gyula 1958-ban szakmunkásvizsgát tett, majd a budapesti Műszaki Egyetem gépészmérnöki karán szerzett diplomát. 1962-ben feleségül vette Vadász István és Velis Mária lányát Adrienne-t (1941). Vadász István halála után özvegye Vadász Istvánné Velis Mária (1923-2010) vitte tovább a műhelyt. Gál Gyula 1969-től 2011-ben bekövetkezett haláláig dolgozott a műhelyben. 1984-ben kapta meg a népi iparművész címet. Tudását átadta fiának dr. Gál Gyulának és lányának Markovicsné Gál Adrienne-nek is. A család munkái több kiállításon is szerepeltek: Senlis (Franciaország), 1983, Pataky István Művelődési Központ, Budapest, 1984., Hadtörténeti Múzeum, Budapest, 1986, Vármúzeum Dunaföldvár, 1987., Művelődési Központ Dunaföldvár, 1898., Képfestő Múzeum, Pápa, 1995., Nagykarácsony 1999., Dunaferri Szakközép- és Szakiskola Dunaújváros, 2006., Fafaragó Galéria Dunaföldvár, 2008., Kulcs, 2009., Weikerseim, (Németország), 2013., Fafaragó Galéria Dunaföldvár, 2014.

Győri képfestőműhely- Gerencsér Zsolt a Népművészeti ifjú mestere és Tóth Ildikó népi iparművész

Győrben a textilnyomás első hiteles gyakorlásáról 1695-ből a Városi Tanács jegyzőkönyveiben olvashatunk.

A festők a munka nagy vízigénye miatt folyók mellé telepítették műhelyeiket, ahogy Éhling Péter is Győrben a Festő utcában, a volt Rábca folyó mellett alapította manufaktúráját 1906-ban. Abban az időben több festő család is dolgozott itt, innen ered az utca elnevezése is.

Műhelyük a többi mesterhez hasonlóan a helyi igényeket elégítette ki, de a környékbeli vásárookra

is eljárt, Pápától a Csallóközig. Jellemzően lenvásznat és pamutvásznat festettek, a durva házivászonból kötények és terítők készültek, de színezték gyapjúfonalat is.

A mesterség fénykorában a II. világháborúig minden évben Budapesten tartották a festők éves összejöveteleiket. 1945-es évből családunk fényképet őriz.

Minden kékfestő család törekszik arra, hogy megőrizze a mesterség munkaeszközeit, a műhelyét, annak berendezéseit, lehetőséget teremtve a következő generációnak a mesterség folytatásához.

Jelenleg a negyedik generáció folytatja a mesterséget.

1906-tól 1954-ig Éhling Péter, 1954-1961-ig Éhling Péterné, született Nemes Nagy Zsófia, 1961-1983-ig Éhling Ilona, 1983-1990-ig Tóth József

Tóth Ildikó gyermekkorra óta dolgozik a műhelyben a család mellett. A gimnázium elvégzése után 1988-ban tett szakvizsgát a Rejtő Sándor Textilipari Szakközépiskolában textilfestő szakon, 1990-ben kapott iparendélyt, 2006-óta népi iparművész.

Férje, Gerencsér Zsolt, eredetileg gépésztechnikusként tanult. A műhelyben megismerte és megszerette a textilfestést, és amikor Kovács Miklós kékfestő mester tanulót keresett, kihasználta a lehetőséget, és 2000-ben szakmunkás vizsgát tett. 2002-óta Népművészet Ifjú Mestere

Eredeti gépésztechnikai ismeretei elengedhetetlenek a régi, 100 éves berendezések, az 1906-ban készült perrotin gép, eszközök karbantartásánál, felújításánál.

Tóth Józsefné, aki a pedagógus diploma mellé a család szokásainak megfelelően szakmunkás vizsgát tett festésből, szintén velük dolgozik, kora miatt inkább az értékesítésben vállal szerepet.

A műhely helytörténeti kiállítás keretében mutatja be a kékfestés folyamatát több mint százéves mintafákkal, eszközökkel, gépekkel.

A nyolcvan éve Győr, Dr Kovács Pál utca 9.sz alatt működő, eredeti századfordulós berendezésű üzletben a kékfestő teljes választéka megtalálható

Iskolás csoportokat is fogad általános iskolától a felsőoktatásig, akik nemcsak megnézhetik, hanem ki is próbálhatják a mintázást.

Mesterség bemutató mellett kézműves foglalkozásokat tartanak az országban és határon túl is, hogy a magyar gyerekek megismerkedjenek a kékfestéssel.

Termékeik nélkülözhetetlen kellékei a helyi hagyományőrző csoportoknak, néptáncosainknak, tájházak berendezéséhez, vendéglők lakástextiliáinak.

A Pápai Kékfestő Múzeumban 1999 óta tartanak mesterség bemutatót, állandó résztvevői a budapesti Mesterségek Ünnepeinek, és a Múzeumok Majálisának.

Számos európai országban volt kiállításuk és bemutatkozási lehetőségük Hollandiától Erdélyig.

Részt vettek Londonban a Temze Fesztiválon, Washingtonban a Smithsonian Folklife Fesztiválon, a bécsi Collegium Hungaricumban az adventi kézműves foglalkozásokat tartják.

Elismerések:

Győr Város Ezüst emlékérme, 2007, a magyar kultúra napja alkalmából,

Győr-Moson-Sopron Megye Emlékérme, 2007,

Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kara Öveges Kálmán-díj, 2013, az iskolával való több éves együttműködésért,

A Magyar Nemzeti Bank az értékteremtés és -őrzés elismerésére létrehozott MNB Klub tagjai sorába választotta, 2013.

Nagynyárádi kékfestőműhely- Sárdi János, a Népművészet mestere

Nagynyárád egy zömében földművesek lakta kis település volt Baranya megyében. Sárdi János alapított ott kékfestő műhelyt a helyi és a környékben élő sváb lakosság népviseleti ruhaanyagának az előállítására. Inasként a szomszédos Bólyban tanult, majd Budapesten. A

háborús évek után mestervizsgát tett, és 1947-ben megalapította saját műhelyét, amely akkor még - az akkori igényekhez is igazodva - csak az indigós kékfestésre volt alkalmas. Az indigós technológiával készültek a jellegzetes fehér minta mellett a dupla kék, a zöld és a sárga mintás anyagok is. A helyi svábok ruhaanyagainak az ellátásán kívül vásárokon értékesítették a mesterek a portékáikat, és így a többi faluban kialakult különböző viseleti szokásainak megfelelő mintákkal is készítettek anyagot. A vásárokon saját sátraikkal vettek részt. A mohácsi vásáron egy egész utcányi kékfestő állt egymás mellett.

A politikai rendszer hatására sokan „kivetköztek” a népviseletből, a megélhetés nehéz volt. Visszajött viszont a divatja a kékfestőnek, és már igény volt az indantrén festéssel készült egyszerűbben kezelhető anyagokra is. Ekkor egy újabb fejlesztéssel a műhely megújult, perrotin mintázó géppel, mángorló kalanderrel, keményítőgéppel és az indantrén festőkáddal, mint a jellegzetesebb berendezésekkel, amelyekkel bővült. Ebben az időben a ruhaviselet mellett egyre gyakoribb az igény a lakáskultúrában is a kékfestő anyagokra.

A turizmus is rátalált a kékfestő műhelyre, egyre több, akkor elsősorban németajkú külföldi turista érdeklődött a szakma és a műhely iránt. Sárdi János szívesen és lelkesedéssel mutatta a műhelyét, németül, vagy magyarul magyarázta a munkafolyamatokat. Erre is építve megalakult a helyi falusi turizmus magánházakban, és ebből indult az Országos Kékfestő Fesztivál is, amely most is minden évben július utolsó hétvégén kerül megrendezésre. Itt egyben kékfestő találkozó is van, az ország összes kékfestőjét meghívják és népművészeti vásárral, színes műsorokkal, nyitott pincékkel tarkítva zajlik. A nagynyáradi kékfestőműhely termékei a közeli Villány borrendezvényein is rendszeresen szerepelnek, mint használati termékek. A borászok a saját emblémájukat viselik a kékfestő kötényükön. A Pécsi Bartók Béla Férfikar közel száz tagja énekel rendszeresen a kékfestő kötényben, amit a saját emblémájuk díszít. De találunk szerte a világban nagynyáradi kékfestőt Japántól Kanadáig a lakáskultúrában használt, vagy a mindennapi viselet ruhaanyagaként.

Sárdi Jánost a kékfestő munkájáért, a szakmája elhivatottsága elismeréseként sok kitüntetésben részesítették. Kiváló Munkáért Arany fokozatot, Népi Iparművész, Népművészet Mestere címet, Művészeti Díjat, Nívódíjakat kapott. A falu, ahol él, Díszpolgárrá választotta, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata az Aranytű kitüntetésben részesítette. Legutolsó kitüntetését a PBKIK-től az Év Kézművese Díjat kapta. A jelenleg már 90 felett járó mester ma is szívesen fogad látogatókat, mutatja a műhelyét a munkafolyamatokat, a több száz nyomómintát. A család is elkötelezett a műhely fenntartása, az értékek megőrzése és az érdeklődők számára való nyitottság mellett.

Szombathelyi kékfestőműhely- Szakács Gábor, a Népművészet ifjú mestere

Alapítója Szakács László, jelenlegi tulajdonosa, Szakács Gábor kékfestő, aki 1981-ben a Népművészet Ifjú Mestere címet nyerte el.

Munkái rendszeresen jelennek meg kiállításokon, ahol az anyagokat, munkafolyamatokat, mintakincset, hagyományos viseleteket (ünnepi, hétköznapi) mutatjuk be.

A műhelybe látogató iskolás csoportok, gyermekek, turisták szemléletes módon a gyakorlatban „működő múzeumban” kapnak ízelítőt, ismereteket a munkafolyamatokról, a kékfestés múltjáról jelenlegi lehetőségekről, az anyagok felhasználásáról.

Szombathelyen a Nyugat-Magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ kézműves szakán tanuló hallgatói az egyetem oktatási programjának keretében kékfestő szakmával is ismerkedhetnek. A több száz nyomódúc mintakincsének felhasználásával a mai igényeknek megfelelő ruhákat, cipőket, különböző használati tárgyat készítenek, melyek elősegítik a kékfestő mintakincs fennmaradását, az értékek megőrzését.

Terveik között szerepel, hogy megfelelő feltételek esetén gyermekeknek a műhelyben gyakorlati kézműves foglalkozásokat tartanak.

Szombathelyen működő két foltvarró egyesület az anyagaik felhasználásával képeket, esztétikus kompozíciókat állítanak elő, saját, valamint a kiállításokat látogatók öröme, ezzel is formálják a közízlést, növelik a szakma ismertségét.

A rendszeresen városukban tartandó Textilbiennáléra a világ minden részéről érkeznek művészek, akik a műhelyt felkeresve, elismeréssel szólnak értékeinkről kékfestő hagyományunkról.

Az általuk használt festék anyaga jelenleg szinte csak indantrén, amellyel rendkívül színtartó a termék, az indigós hideg eljárással csak ritkán készülnek anyagok.

A tiszakécskei Kovács kékfestőműhely

Tiszakécske – Kovács Miklós, a Népművészet mestere, Kovács Miklósné népi iparművész családi ágon itt folytatja a mesterséget, Kovács Mária népi iparművész, Panák Ferenc (1951-2014) népi iparművész

Az írásos feljegyzések alapján a Kovács család 1878 óta foglalkozik kékfestéssel. Az első műhelyük Kecskeméten a Festő utcában volt, majd Kiskunfélegyházán alapítottak üzemet, később pedig id. Kovács Miklós Tiszakécskén lett kékfestő, az 1927-ben kialakított műhelyében. Fia, Kovács Miklós előbb segédként dolgozott apjával, majd 1962-ben tette le a kékfestő mestervizsgát. A népi iparművész cím után 1985-ben a Népművészet Mestere címet is megkapta. 1995-ben az Év Mestere elismerésben részesült. 1995-1998 között, a családdal, szakértőként tevékenykedett a szentendrei Néprajzi Múzeumban, egy eredeti kékfestő műhely kialakításában.

Kovács Miklósné 1982 óta népi iparművész és a kézi tarkázású terítők elismert készítője.

A Tiszakécske, Körösi u. 9 sz. alatti műhelyük nemcsak a hazai, de az európai ipartörténeti ritkaságok is közé tartozik. A családi hagyományokat őrző készítés, az 1896-ból származó perrotin mintázógép a faléces szárítóhengereivel, a földbe süllyesztett festőküpa a csillagráfokkal, a múlt század elejei vasalógép, az ország minden tájegységét jellemző több száz mintafa, nagy látogatottságot ad a határokon túl is jól ismert műhelynek.

Kovács Mária 1989-ben lett népi iparművész.

A múlt század első feléből származó mintafákkal, a kékfestő kézi tarkázását és a tradíciót őrző, de már a mai kor igényeinek megfelelő termékek tervezését is ő végzi.

A patinás hangulatú Szentendrén, a Bogdányi u. 36. sz. alatti, általa vezetett üzlet, az országban az egyetlen, ahol a kékfestő teljes választéka megtalálható.

Kovács Mária férje Panák Ferenc 2000-ben tette le a kékfestő vizsgát és 2002. évben ugyancsak megkapta a népi iparművész címet.

A család tulajdonában lévő másik, a Bauch cég által 1896-ban gyártott, perrotin mintázógépen végzi a kékfestő méterárú tarkázását.

A Népi Iparművészeti Tanács által zsűrizett, saját tervezésű, egyedi termékeikkel számos kiállításon, bemutatón vettek részt itthon és külföldön egyaránt.

Kovács Miklós kitüntetései:

Tiszakécske Város Kultúrájáért díj, Bács-Kiskun megye Művészetéért díj, Pro Renovanda Cultura Hungariae alapítvány, Kodály Zoltán díja, Lengyel Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztje, Tiszakécske Város díszpolgára

Tolnai kékfestőműhely – Horváth Tibor, Horváth Tiborné, egykori Kintner műhely

A Tolnai Kékfestő Műhelyt 1810-ben alapította Kintner András kékfestő. A műhely az alapítás óta folyamatosan működik, jelenleg hatodik generációként dolgozik Horváth Tibor és Horváth Tiborné (Nagy Mária) valamint a következő generációt képviselve fiúk Horváth Balázs tanulja és viszi tovább a mesterséget.

Horváthné, szüleitől vette át a tevékenységet, aki 1989-ben megkapta a Népi Iparművész címet. Férje, Horváth Tibor szintén elnyerte ezt a címet 1990-ben.

Mai napig a régi eszközökkel, gépekkel és több száz különböző mintafával dolgoznak. Műhelyükben négy indigó festőkádat, Indanthren festőgépet, két mintázó asztalt, egy 1911-es Perrotine mintázógépet és szekrényes mángorlót is használnak. A műhely látogatható, ahol mesterség bemutatót, foglalkozásokat is tartanak. Folyamatosan részt vesznek hazai és külföldi rendezvényeken és kiállításokon.

Kékfestő szakmai ismeretekkel és végzettséggel rendelkezők, de termelés nem folytatnak :

Arnold János (Pécs)

Auth Andor (Mohács)

Pozsgay Attila (Pécs)

ifj Sárdi János (Nagynyárád)

Kékfestés hagyományait őrző intézmények (a teljesség igénye nélkül)

- Kékfestő Múzeum, Pápa
- Goldberger Textilmúzeum, Budapest
- Kékfestő ház Múzeum, Szendrő

Több magyarországi muzeális intézmény rendelkezik jelentős kékfestő gyűjteménnyel, több helyütt állandó kiállításban is megjelenik a mesterség.

Kékfestő Múzeum, Pápa

A Magyarországon még fennálló kékfestő műhelyek közül a legrégebb a pápai Kluge-féle üzem. Mint műszaki és iparművészeti emléket teljes felszerelésével, megmaradt készítményeivel és iratanyagával 1954-ben a Művelődésügyi Minisztérium államilag védett gyűjteménnyé nyilvánította. A minisztériumot az az elgondolás vezette, hogy ezt a közép-európai viszonylatban is egyedülálló együttest megmentse a szétszóródástól és megvesse alapját egy létesítendő textilmúzeumnak. Ezt a terv reális valósággá vált a Könnyűipari Minisztérium és a Textilipari Kutató Intézet gondoskodása, anyagi áldozatai révén. A textilipari szakembereket az a cél vezette, hogy az üzem múzeummá alakítása révén minél nagyobb tömegek ismerhessék meg a textilipar egyik ágazatának a kékfestőiparnak munkáját, történetét.

Az intézmény 1962. augusztus 2-án nyitotta meg kapuit és legfőbb feladatákként fogalmazta meg, hogy a kékfestő mesterségnek központjává váljék, továbbá, hogy lehetőséget nyújtson minden tervező művész számára, aki fogékony a hagyományok iránt.

Ezek a feladatok 1983-ban a Kékfestő Múzeum teljes felújítási munkái után valósulhattak meg. Ezután nyílt lehetőség a hagyományőrző feladatok elkezdésére és a kékfestő mesterség megújításának támogatására. Sor került a megszűnt és még működő műhelyek felkeresésére,

tárgyi emlékek felkutatására és rendszeres találkozókra.

Gyűjteményi anyaga több mint félezer tételt számlál, több mint félszáz páratlan értékű mintakönyvvvel rendelkezik, valamint Bódy Irén akadémikus érdemes művész szinte teljes munkásságának tárgyi és írásos anyagával.

A Kékfestő Múzeum az állandó kiállításokon túl rendszeresen jelentkezik időszakos és vándorkiállítások bemutatásával is különös hangsúlyt fektet a kékfestő örökség továbbadására, múzeumpedagógiai foglalkozások, bemutatók, szakkörök formájában.

A Múzeum küldetése: a magyarországi kékfestés hagyományainak gyűjtése, őrzése, kiállítása és tudományos feldolgozása, továbbá a ma működő kékfestő műhelyek összefogása.

Bódy Irén textiltervező, akadémikus Munkácsy- és SZOT díjas érdemes művész munkássága

Bódy Irén 1952-ben végzett az Iparművészeti Főiskola textilnyomó szakán, gyári tervezőként dolgozott tíz éven át. A kékfestés technológiájával az 1950-es években ismerkedett meg Veszprémben, Húsvét Lajos kékfestő mester műhelyében. A kékfestő színvilága és motívumkincse oly mélyen hatott rá, hogy későbbi pályafutását meghatározta. Külön tanulmányozásra ösztönözte még az 1962-ben megnyíló Kékfestő Múzeum. 1962-ben jelentkezik először a Csók Galériában rendezett egyéni kiállításán a hagyományos kékfestő technikát felélesztő és megújító textíliáival. 1967-ben, szintén a Csók Galériában bemutatott kollekciója már divatteremtő. Az indigóval festett sötétebb árnyalatú és középkék indantrén festésű kékfestői felkeltették az érdeklődést e feledésbe merülő technika iránt. Az 1969-es Fészek Klubban rendezett kiállításán a régi mintakincs egyéni megfogalmazásban jelentkezik. Pályájának következő szakaszát 1970-ben az Iparművészeti Múzeum kamaratermeiben rendezett kiállításain összegzi. A kékfestő kosztümök mellett a régi mintafák felhasználásával készült „Szőlőfürtös” az „Orgona” a „Szarkaláb”, az „Ökörfarkkóró” vagy a „Királygyertya I-II.” a természetből vett növények apró, egy-egy motívumra egyszerűsített dúcokkal történő megformálása jellemző. Az Iparművészeti Múzeumban bemutatott kiállításait vidéki kiállítások sora követi: 1971-ben Cegléd, 1973-ban Nagykőrös, 1974-ben Szeged és Zalaegerszeg. A kékfestő technika újszerű megjelenítése nemzetközi érdeklődést keltett: 1974-ben Varsó, 1975-ben Brest, Amiens, Calais, 1976-ban Párizs, 1978-ban Prága, 1979-ben Athén városában mutatkozik be. 1974-ben a torontói Iparművészeti Világkiállításon bemutatott „Huszár” című monumentális képével nem csak hazai, hanem nemzetközi elismerést is szerez. 1976-ban SZOT-díjban részesül. 1980-ban készül el a „Páva” című képe. Ugyanebben az évben Helsinkiben, Budapesten, majd 1982-ben Frankfurtban vesz részt csoportos kiállításon. A technika további lehetőségeit keresve a sima vászon és a mintás damaszt mellett újabb alapanyagokkal, pamutbársonnyal, majd hernyóselyemmel kísérletezik. Színes alapra kékfestődúccokkal direkt nyomott alkotásokkal is kísérletezik. 1984-ben a Rózsa Anna díjat elsőként Bódy Irén a „Zöld madár” című alkotásáért ítélte oda az alapítványi bizottság. 1985-ben a kőszegi Jurisics Múzeum önálló kiállításra hívta meg. Pozitív nyomású textíliáival 1992-ben másodszor is elnyerte ezt a díjat. 1986 nyarán a pápai Kékfestő Múzeumban mutatkozik be a kékfestő textilek mellett bársonyra és selyemre nyomott textiljeivel. 1986-ban a budapesti Műcsarnokban rendezik meg életmű kiállítását. E sikeres szakmai pályafutás után érlelődik meg benne a gondolat, hogy művészi alkotásai számára a legmegfelelőbb hely egy állandó kiállítás, melynek a Kékfestő Múzeum adhatna otthont. 1991. május 30-án nyílt meg állandó kiállítása a Múzeum egykori szárítópádlásán, mellyel egyidejűleg életművét a múzeumnak adományozta. 1994. június 29-én munkásságáért a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagjává választották.

Az 1960–1970-es években végzett gyűjtései a Kékfestő Múzeum mintagyűjteményét gazdagították (Húsvét műhely, Veszprém, Jakkel műhely Jászapáti, Vadász-Gál műhely Dunaföldvár–Monor).

Dr. Domonkos Ottó néprajzkutató 1928-

A kézműipar iránt érdeklődő kutatónak elvitathatatlan érdemei vannak Kékfestő Múzeum létrejöttében és a magyarországi kékfestés kutatásában. Több tucat cikket, tanulmányt szánt a témakörnek, a kandidátusi fokozatát 1983-ban szerezte meg, " A magyarországi kékfestőipar" című disszertációjával, amelynek anyagát " Magyarországi kékfestés" c. könyvében jelentette meg. Ezt a Magyar Tudományos Akadémia "Akadémiai Nívódíj"-jal tüntette ki. 1991-ben nyerte el a " néprajztudomány doktora" címet. Évtizedes gyűjtéseinek anyagát a több ezer mintalenyomatot és archív fotót, diát a pápai Kékfestő Múzeumnak adományozta.

1.d Az örökség-elem földrajzi elhelyezkedése és elterjedtsége

A kékfestő mesterség hagyományainak gyakorlása a történelmi Magyarország területén mindenütt jelen volt. A mestereket tömörítő érdekvédelmi szervezetek, a céhek a Felvidék területén jöttek létre először, és vonzották, akár több száz kilométer távolságról a festőmestereket. A mesterség meghonosodása folyamán először a Felvidék és Dunántúl területein terjedtek el nagyobb számban a műhelyek, majd kb. egy fél évszázados késéssel az Alföldet is behálózták. A 20. század elején kb. 400 műhely működött az országban. A textilipar átalakulása a gyárak megszorodása a kis műhelyek, manufaktúrák létét is bizonytalanná tette és tömegével szűntek meg a műhelyek a 20. század második felétől. Kevés műhely tudott talpon maradni, az 1970-es években számuk már a harmincat sem érte el.

A 2013-ban Mesterségem címere című a magyarországi kézművesség jelenét feltérképező és bemutató tanulmány 11 kékfestő mestert tüntet fel, ami feltehetőleg a kékfestő szakképesítéssel rendelkező szakemberek számát takarja, nem a dolgozó mestereket. A kevés megmaradt és működő műhely nem egyszer más felszámolt műhelyek hagyatékát is örzi tovább eszközök, gépek, nyomóformák formájában. Gyakran múzeumok gyűjteményi anyagába kerültek a nyomóformák, a műhely berendezései, sokszor viszont külföldiek kezébe, valamelyik más európai műhely vagy műgyűjtő birtokába, vagy egyszerűen megsemmisültek.

A ma, 2014-ben főfoglalkozásban, a család megélhetését szolgáló termelést folytató műhelyek: tiszakécskei-szentendrei Kovács műhely , a tolnai Horváth műhely és a győri egykori Éhling ma Gerencsér-Tóth műhely. A szombathelyi Szakács, a dunaföldvári Gál-Vadász, és a bácsalmási Skorutyák és a Kovács és a debreceni Bolyós műhelyt nagy veszteség érte a mesterek elhunytával, illetve utánpótlás hiányával (Sárdi műhely) Ennek ellenére, a Kékfestő Fesztivált megteremtő és több mint egy évtizede ápoló nagynyáradi Sárdi műhely töretlenül folytatja a hagyományápolást. A szóban forgó műhelyekben dolgozók, családtagok minden erőfeszítést megtesznek azért, hogy ha nem is teljes kapacitással, de működjön, termeljen, bemutasson, és így továbbra is fennmaradjon a műhely.

1.e Az örökség-elem a szellemi kulturális örökség mely területeit képviseli

a) szóbeli hagyományok és kifejezési formák, beleértve a nyelvet is, mint a szellemi kulturális

örökség hordozóját,

b) előadóművészetek,

c) társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események,

d) a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok,

e) hagyományos kézművesség

2. Az örökség-elem leírása

A kékfestők, akik a textilnyomás egy speciális szeletét gyakorolták, önálló iparrá a 18. századtól kezdtek válni. Az ő kezükön maradt fenn Európa szerte az a jelentős mennyiségű nyomódúc melyet a mesterségük szimbólumának is tekinthetünk. Nem felejtkezhetünk meg viszont a festőnövény szerepéről, az indigóról és a mellé párosuló rezerva eljárásról sem. Az indigót már kész állapotban kapták a festők, előkészítésük a 19. század végéig gyarmati szinten folyt.

A textilnyomást alapvetően két típusra, pozitív és rezerv vagy indirekt nyomásra oszthatjuk. Az előbbi a mintát közvetlenül a festett alapra nyomja, az utóbbinál a mintát képző felületet rezerválják, azaz a festődéstől elzárják. Erre különböző receptúrákat felsorakoztató szigetelőmasszák léteznek. Az eljárás az indiai batikból eredeztethető, melyet Európában megelőzött a kevésbé tartós pigment és pácnyomás, melyek mind a minta megkötését szolgálták.

A kékfestés megjelenése előtt a textilnyomásnak már hagyományai voltak Magyarországon, melyre bizonyítékok a fennmaradt források és tárgyi emlékek. A kékfestő rezerv eljárásának első ismert említése a soproni Kistler Jakabtól származik a 17. századból. A szó első írott formában 1770-ből származik, Bengly István pápai kékfestő nevéhez fűződik. A Magyarországon 18. századtól megjelenő kékfestés kibontakozása a következő évszázadra esik, amikor a műhelyek a festőcéhek kötelékében a céhes kereteken belül dolgoztak. Ezzel időben párhuzamosan alakultak a textilmanufaktúrák is. A műhelyek elterjedésében az első hullám a 18. századi telepések érkezésével indult meg, akik főként a Dunántúlon alapítottak műhelyt (pápai Kluge). Egy második nagy műhelyalapítási lendület a 19. század második felétől érezhető. A dunántúli festők egy rétege új piacot keresve áttelepült az Alföldre, de számos helybéli is vállalkozott önálló műhely létesítésére. A századforduló tájékán több száz műhelyt találunk az országban, akik kisebb-nagyobb körzetet láttak termékeikkel.

A kékfestő textil először a lakáskultúrában vált népszerűvé, majd a gazdag, drága díszes viseletek mellé, vagy helyettük az öltözködéskultúrában is gyökeret vert. A közlekedés-földrajzi helyzet javulásával, szellemi és anyagi tőkével rendelkező műhelyek a keresletet kihasználva megerősödtek, és saját körzetükön kívül az ország, illetve a szomszédos országok területeire is szállítottak.

Az országba beáramló olcsó osztrák cseh és morva áru konkurenciát jelentett az éppen életképes műhelyeknek, melyek közül csak a szellemi és anyagi tőkével rendelkezők tudtak megújulni és fennmaradni. Ugyanilyen műhelymegszünéseket okoztak a világháborúk nyersanyaghiánya, és a gazdasági válságok is. A festők fórumain folyamatosan olvashatunk teljes műhelyek áruba bocsátásáról. Az életképes műhelyek közül is többet elsodort a 20. század közepének válsága. Többük számára az indigóról az indantrén festőanyagra való áttérés jelentette a túlélést. Amelyek mégis megérték az 1970-es évek kékfestő reneszánszát, néhány évre szóló újabb lendületet

nyertek. Mára hét műhely képviseli az egykor virágzó ipar emlékét, létüket a kézművesekért létrejött szervezetek, illetve állami támogatások segítik.

A század második felétől elterjedő kékfestő szuvenírek, melyek előállítására új típusú mintákat követeltek. Az emlékkendő, szuvenír általában egy jelenetet, turisztikai desztinációt ábrázol. A Ramasetter kékfestő által készített, a Sümegi várát ábrázoló kendő korai példája a reklám-émléktárgy típusnak, de említhetnénk akár a ma divatos politikai pártok megrendelésére készülő nemzeti jelképekkel díszített, vagy egy-egy intézmény évfordulójára, vagy egyházi ünnepeinkre készülő darabokat, emlékkendőket, naptárakat, házi áldást stb.

Az 1950-es években textiltervezők egy csapata országos mintagyűjtésbe kezdett, melynek eredményeképpen számos mintát sikerült megmenteni, illetve ezek új textilmintákat születését is inspirálták.

Az 1960-as évektől újra divatba jövő „magyaros” ruhák között a kékfestő is megjelent. Az aprómintás, fehér csipkével díszített fodros ruha kék-fehér színben nem mindig a valódi kékfestőt jelentette. A gyári kartonnyomással könnyen lehetett azt utánozni, így olcsó árucikké vált. A Pamutnyomóipari Vállalat 1973-tól kezdte el gyártani a „kékfestő” kartont.

Az iparművészek közül később többen is a kékfestés felé fordultak, melyet az Iparművészeti Főiskola (ma Moholy-Nagy Egyetem) textiltanszéke is támogatott.

A szakma megmentésének áldozta munkásságát Bódy Irén, akinek a Kékfestő Múzeum, a kékfestőműhelyek is sokat köszönhetnek.

A kékfestőmesterség jelenének bemutatásához érve a következő jellegzetességeket mondhatjuk el. A meglévő 7 műhely képviseli ma a magyarországi kékfestést. Mivel a kelmét ők állítják elő, ők a mesterség fennmaradásának zálogai. Szerencsére mindegyik műhely tudatában van ennek, hiszen azért is jött létre e kezdeményezés, hogy a kékfestés hagyományát csak összefogással lehet megőrizni, megvédeni. Mindegyik műhely szigorúan ragaszkodik a hagyományokhoz, a kékfestés ősi technológiáját pontosan betartják. Akár több mint százéves nyomódúcokkal dolgoznak, melyeket karbantartanak, felújítanak, vigyázva a mintakincs megőrzésére. A családok jól ismerik egymást, csekély létszámuk miatt már kevésbé a konkurenciát látják egymásban, hanem inkább egyediségükkel, saját útjukat járva próbálnak érvényesülni. Önálló szervezetük nincs, de mindegyik mester tagja a NESZ valamelyik helyi szervezetének. Amelyik műhelyben átmenetileg nincs termelés, ott is érintetlen a műhely, bemutatókat rendszeresen tartanak és próbálják kinevelni az utánpótlást.

A kékfestő termékek iránt keresletet a visszaesés jellemezte az elmúlt évtizedekben. Az egyik fő felvevőpiaca a méterárúnak néptánc mozgalom, a vendéglátás volt, sajnos ez is csökkenő tendenciát mutat. Az olcsó import textil ellen nehéz felvenni a versenyt. Egy bizonyos vásárlói réteg, akik a kékfestőt még ismerik és becsülik, valamint a fizetőképes külföldről érkező turisták a legfőbb vásárlói a kelmének. A kékfestő és a minőség fogalmának összenövése és a vásárlók újbóli visszatérése a drágább, de tartósabb textilek felé, valamint egy tudatos, jól kialakított marketing tevékenység sokat lendítené a szakma helyzetén. Nélkülözhetetlenek a szolgáltatások megfelelő színvonalának kialakítása, a műhelyek látogatóbarát felújítása, bemutató, foglalkoztató helyiség kialakítása, melyet a műhelyek önerőből nem tudnak elvégezni.

A kékfestőt felfedezte magának a *foltvarrás* is. A magyar foltvarrók egy nagyon jól szervezett szövetségben működnek. A tagjaik mind lelkes, szinte megszállott hívei a néhány évtizede meggyökeresedő mesterségnek. Az egyik kedvelt anyaguk a kékfestő, mely köré számos pályázatot és kiállítást szerveztek, melyek kiállítóhelyenként addig régen nem tapasztalt számú látogató vonzottak és népszerűsítették a kékfestő textilt és mintakincset. A Debreceni Dear Jane (DDJ) című foltmunka: 225 blokkból álló minden egyes blokkot más-más mintájú kékfestő anyagból varrtak.

Egy másik ilyen kezdeményezés a 2006-ban nyílt, *Az örökéletű farmer* című kiállítás kapcsán indult el. A kékfestés és farmer közötti kapocs, az indigó festőnövény ihlette a kiállítás

ötletét, melynek folyamán a két anyag kombinálási lehetősége is felmerült. Néhány elkészült ruhadarab mutatja, hogy a kétféle textil egyáltalán nem áll távol egymástól, csodálatos ruhaköltemények, praktikus együttesek készülhetnek belőlük, melyet később esetleg a divat is befogad.

A kékfestő kék-fehér színvilága ihlette meg azokat a művészeket, akik e színpárossal alkottak. *”Quasi” kékfestő* című kiállításuk ezt a jelzöt azért kapta, mert a hagyományos rezerv eljárás szigorú szabályait nem feltétlenül követték, hanem a kézi technikák más különböző változatait alkalmazták. A központi kérdés az volt, hogyan lehet egy ősi, keleti mintázási módszernek, a rezerv nyomásnak, Európában a 16. századtól sok újításon, változáson keresztül, technikai sokszínűségét felhasználva, a kornak, korunknak megfelelő választ adni.

A 20. század végétől kezdve egyre több fesztivál szerveződött az országban. Ekkor ismerte fel Nagynyárad Önkormányzata, hogy az ott működő Sárdi kékfestőműhellyel karöltve egy országos fesztivált lehetne rendezni a kékfestés köré. Az első rendezvényt 2000-ben tartották, mely azóta is folyamatosan, minden évben kicsit megújulva várja a látogatókat. A kékbe öltözött és öltöztetett falu, a különböző programok (műhelybejárás, kékfestő termékek kiállítása, divatbemutató stb.) célja a mesterség és a falu népszerűsítése. Az itt bemutatott ruhák egy része már nem a mai fiatalság számára idegen népies stílust képviseli, hanem szabásában, megfelelő kiegészítővel ellátott, hétköznapi is viselhető divatos stílusirányzatot.

3. Érvelés a nemzeti jegyzékre való felvétel mellett

A kékfestés magyarországi hagyománya olyan komplex néprajzi, technikatörténeti értéket képvisel, melynek kinyilvánított fontossága és védelme nélkülözhetetlen. A ma valamilyen formában létező hét műhely fennmaradása bizonytalan, a szakma elsajátítása számos tényezőtől függ, családi hagyomány keretein kívül, alig-alig lehetséges. A védelem egyfajta biztonságot nyújtana nemcsak az örökség, hanem az örökség művelői számára is, akik egy jól körülhatárolt, kulturális és iparjogi védelmet, valamint az oktatás és mesterség üzésének színvonalát garantáló háttér meglétét érezhetnék maguk mögött.

Ahhoz, hogy a kékfestő kelme értékét a most fiatal és az elkövetkező nemzedékek is felismerjék, értékeljék minden lehető módját meg kell ragadni az örökség népszerűsítésének, köztudatban való továbbélésének és az ehhez nélkülözhetetlen nemzeti szintű védettség elérésének is.

4. Megőrzéssel kapcsolatos intézkedések (lásd N.3-as kritérium)

4.a Jelenlegi és korábbi erőfeszítések az örökség-elem megőrzésére

A kékfestés hagyományának megőrzésére a műhelyek talpon maradása, megújuló készsége jelentett garanciát. A kékfestés olyan mesterség, mely mindig is megkövetelte a folyamatos tanulást, az új befogadását. Ahogy a divat, a viselet megkívánta, új színekkel, mintákkal kellett gazdagodni a repertoárjuknak, szinte minden vásáron új, „divatos“ mintával kellett a műhelynek előrukkolni. Az örökség-elem megőrzésének érdekében tett erőfeszítések közül néhány személyiség és intézmény szerepét kell kiemelni. A 20. század közepétől drasztikus számban csökkenő kékfestőműhelyek anyagának jó része megsemmisült, vagy külföldre került. A pápai Kluge kékfestőműhely 1950-es évek elején még működött, mikor értékére felfigyelt Domonkos Ottó néprajzkutató. A műhely megmentésére 1954-ben készült jelentésében hívta fel a figyelmet, mely nem maradt visszhang nélkül és egy rendkívüli összefogásnak köszönhetően a

teljes műhelyt sikerült megmenteni, 1962-ben a nagyközönség elé tární. A pápai Kékfestő Múzeum a megalakulásától kezdve a kékfestő örökség megmentésének és hagyományainak továbbadásának szentelte munkáját. Intézményesülésétől kezdve folyamatosan gyűjtötte és gyűjti ma is a kékfestés eszközeit, termékeit, ápolja a működő műhelyekkel a kapcsolatot, tudományos munkát végez. Gyűjteményi anyaga több mint 4000 tételt számlál, emellett mintakönyveiben több ezer ma már gyakran semmilyen más formában nem létező mintát őriz. Kiállításaival a magyarországi kékfestő műhelyeket, a Kluge festőcsalád történetét és a kékfestés megújulását fémjelző Bódy Irén iparművész munkásságát, életművét mutatja be.

A múzeum nemzetközi szintű kapcsolatokat épített ki, időszaki kiállításokat rendez a kékfestés és a kékfestéshez kapcsolható, annak megújulását jelentő alkotásokból.

A ma működő kékfestőműhelyek azzal, hogy szigorúan tartják magukat az ősi eljáráshoz, az ősi mintakincshez, nem engedik műhelyükbe beférközni a technológia fejlődésének következtében a kézműves munkát egyszerűsítő, ám a hagyományos eljárást csorbító technikai megoldásokat, kémiai eljárásokat, stabil és megbízható őrzői a hagyományoknak. Csekély létszámuk ellenére kiválóan működik közösségükben is a hagyományörzés erős köteleke, mely csak a hagyomány keretein belül enged, bizonyos újításokat, a tömeges, egyéniséget mellőző törekvéseket kirekeszti. Mindegyik műhely a termelés mellett lehetőséget nyújt érdeklődők, csoportok számára a műhely megtekintésére, külön bemutatókat tartanak, gyermekfoglalkozásokat szerveznek.

A nagynyáradi kékfestőműhely köré szerveződött az ország egyik legsikeresebb és töretlenül a régióban is a legnépszerűbb fesztiválja az Országos Kékfestő Fesztivál. A Kovács műhely Szentendrén, a Skorutyák műhely Bácsalmáson fogad látogatókat, a győri kékfestőműhely évtizedek óta a pápai Kékfestő Múzeumot teszi élő múzeumná bemutatóival, kitelepül iskolákba, ahol a kékfestés alapjait mutatja meg és ismerteti meg a gyermekekkel. A Tolnai műhely felvette a Múzeum nevet is, ezzel alátámasztva és megerősítve hagyományörző és átadó szerepét. Az átmenetileg nem üzemelő műhelyek pedig nevelik a következő generációt, hogy ők bármikor át tudják venni és újból beindítani a műhelyt. Egyedül a debreceni Bolyós műhely sorsa kérdéses, mivel egyelőre nincs aki továbbvinné az üzemeltetését. Mindegyik műhely rendelkezik önálló honlappal, arculattal, a műhelyre jellemző sajátos portékákkal.

Az önkormányzatok minden településen támogatják a kékfestőműhelyeket, lehetőségük szerint erkölcsileg, anyagilag.

Bódy Irén iparművész, akadémikus életműve szólt a kékfestésről, neve összeforrt a kékfestés megújulásával, a kékfestő textil művészi szintű felhasználásával.

Civil kezdeményezésnek tekinthető az iparművészet részéről tanúsított érdeklődés, a Magyar Foltvarró Céh, immár évekre visszanyúló kékfestő anyagokra kiírt pályázatai, rendkívül sikeres hazai és nemzetközi kiállításai. Tehetséges fiatal iparművészek is egyre gyakrabban fordulnak a kékfestő anyaghoz (többek között Mundrusz Anett munkái).

4.b A megőrzés tervezett lépései

A több száz éves múltra tekintő és kékfestő mesterség megőrzésének érdekében teendő feladatok felvállalása összefogást igényel. Az összefogásnak keretet adhat egy civil szervezet, mely a szakma képviselőit, kutatóit, elvi és konkrét támogatóit tömöríthetné. A Népművészeti Egyesületek szerepe és fontossága nem vitatható, viszont a sok más teendőik mellett nem tudnak kizárólag egy veszélyeztetett szakma érdekérvényesítésére koncentrálni. Nagyon fontos a muzeális intézmények szerepe, a pápai Kékfestő Múzeum, mely mellé társulhat más, többféle jogállású, többféle társadalmi státuszú embereket összefogó szervezet, csoport, közösség, mely együttesen tudja a hazai kékfestés érdekeit megfelelő szinten képviselni.

Egy *civil szervezet* létrehozása lehetne az első lépés az elem védelmében. A második legfontosabb és nagyon sürgető kérdés lenne az *iparjogvédelmi oltalmak* közül valamelyik oltalom szint bevezetése a kékfestő termékekre. Ez adott esetben hosszadalmasabb folyamat is lehet, ezért elindítása sürgős lenne. A kékfestésre védjegy oltalom bevezetése indokolt, mely mint árjelző, az egyes áruk és szolgáltatások azonosítására, egymástól való megkülönböztetésére, a fogyasztók tájékozódásának előmozdítására szolgáló jogi oltalom.

Kiemelten fontosnak tartanánk az *utánpótlás képzés* biztosítását, akár minimális létszámban, elkerülve a munkanélküliek számának gyarapítását. Itt konkrétan kékfestő képzésre lenne szükség, nem iparművész, és nem a felsőoktatásban nem rég bevezetett kézműves szak szakirányára. A képzés feltételeinek kidolgozásában a Nemzeti Szakképzési Intézethez lehetne fordulni.

A működő műhelyek bizonyos ciklusokban tanulót fogadhatnak és nevelhetnek, akinek kiválasztása lehetne körültekintő, támaszthatna nagyon magas követelményeket a jelölttel szemben, vizsgálná a jelentkező különböző kompetenciáit, az elhivatottságot, rátermettséget, alkalmasságot stb.

Az örökség elem megőrzésében a *muzeális intézmények* közül a pápai Kékfestő Múzeum tovább építhetné nemzetközi kapcsolatait, bekapcsolódhatna nemzetközi programokba, képviselhetné a szakmát és a szakma történeti-néprajzi kutatásának eredményeit, tovább folytathatná a kékfestő mintakincs 2010-ben megkezdett országos digitalizálási programját.

Az örökség megőrzésében a kékfestőt csak alkalmazási szinten használó szakmák, művészetek képviselőivel is erősíteni kellene összefogást, vagy további kapcsolatokat kiépíteni.

A kékfestés *népszerűsítését az oktatásban* is érvényesíteni kell, már az óvodás kortól kezdve. Ilyen kezdeményezés a Mesterség-Tár c. program mely többek között a kékfestés hagyományainak interaktív átadási módját dolgozta ki, és csomagok formájában oktatási segédanyagként kínálja az iskolák számára.

A szellemi kulturális örökség jegyzékre való kerülés mellett a magyar értéktárba való bejutás szintén cél lehet, akár a 2015 HUNG, vagy más pályázati lehetőségeket kiaknázva, mely a fent említett célok anyagi hátteréhez forrást biztosítani tudna. m

4.c A megőrzést veszélyeztető, akadályozó tényezők, a közösségi védőintézkedések korlátai

A magyarországi kékfestés hagyományának fennmaradását veszélyeztető tényezők közül legelsőként az örökség művelőinek utánpótlásának hiányát látjuk. A szervezett kékfestő képzés megszűnt, a rokon szakmákon belül lehet csak elsajátítani a mesterség egyes elemeit a teljesség igénye nélkül. Gyakorlati ismeretek elsajátítására kizárólag a működő mestereknél lenne lehetőség, amennyiben vállalnák az oktatást. A szakmai tudás továbbadása műhelyen belül, jelenleg családi hagyományokon alapszik. A legnagyobb kérdés ebben az esetben, hogy a családon belül a következő generáció hogyan viszonyul az örökség megőrzéséhez, fel tudják-e azt vállalni teljes állásban, teljes kapacitással ismerve az ebből származó megélhetés biztosításának bizonytalan jövőjét. Tovább nehezíti az utánpótlás nevelését az a tény is, hogy a kékfestés más szakmáktól eltérően kiegészítő tevékenységként kevésbé végezhető. Minden családi és szakmai kötődés, kapcsolat nélküli vállalkozó egyén műhelyalapítását tovább nehezíti az a tény is, hogy nagyon jelentős tőkebefektetésre van szükség, valamint rendkívül nehéz már a hagyományos munkaeszközöket beszerezni, előállítani.

További veszélyeztető tényező, hogy az idős korosztályt képviselő mesterek közül az elmúlt pár évben öten hunytak el, az amúgy is csekély számban lévő műhelyekben a kontinuitás került veszélybe és ennek következtében műhelyek kényszerültek csökkentett termelésre, vagy átmeneti

szünetelésre. Dr. Bolyós András 2013-ban elhunyt kékfestő páratlan nyomódúc állományának, kéziratának sorsa még kérdéses.

A még nyomaiban fennmaradt textilipar általános problémái a kékfestő szakmát is érintik. A hamisított kékfestő néven árult hazai és import termékek rontják a szakma hírnevét és árkerészükkkel erős konkurenciát is jelentenek bizonyos vásárlói körökben.

4.d A jelölő fél, esetenként az érintett önkormányzatok, valamint a közösségek, csoportok és egyének elkötelezettségének mértéke és megnyilvánulási formái

A magyarországi kékfestőknek hivatalos szervezete nincs viszont a Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóságának felhívására, egy Pápán, a Kékfestő Múzeumban 2013. december 16-án megtartott találkozón mind a megjelent 6 műhely, 1 távollétében írásban (a debreceni kékfestőműhely mesterének özvegye egészségügyi okok miatt nem tudott jelen lenni), valamint a találkozóhoz otthont adó Kékfestő Múzeum, Dr. Domonkos Ottó MTA Tudományok doktora, Dr. Méri Edina néprajzkutató egyöntetűen megállapodtak abban, hogy a kékfestés hagyományát minden lehetséges módon meg kell védeni, ennek egyik mérföldköve a Szellemi Kulturális Örökség listájára történő felkerülés.

Minden település önkormányzata, ahol kékfestő műhely található különösen fontos érdeke a magyar kultúra e páratlan értékének a támogatása.

Felmerült egy a mestereket és a mesterség megőrzésében érintett egyének, közösségeket tömörítő non-profit, civil szervezet létrehozása, mely hivatalosan is összefogná, érdekeit képviselné, jogi, iparjogvédelmi tanácsadással látná el, támogatási lehetőségeket kutatna fel az érintetteknek.

A jelöléssel kapcsolatos adatok

5. A közösség részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felterjesztéshez (lásd N.4-es kritérium)

A Szellemi Kulturális Öröksége Jegyzékére való jelölését a kékfestés hagyományainak őrzői és művelői a kékfestőműhelyek 2013. december 16-án a pápai Kékfestő Múzeumban tartott találkozón egybehangozóan támogatták. Támogatta a jelölést a pápai Kékfestő Múzeum (képviselőként Dr. Nagy L. István, igazgató, Reidmár Linda néprajzkutató), Dr. Méri Edina néprajzkutató, valamint levélben támogatta Dr. Domonkos Ottó néprajzkutató, MTA Tudományok doktora.

A találkozón a közösség képviselői teljes körű tájékoztatást kaptak a Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóságának részéről, Dr. Csonka Takács Eszter igazgatótól.

5.a A közösségek, csoportok, egyének részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felterjesztéshez

A jelölés benyújtásának elhatározásáról jegyzőkönyv készült. A továbbiakban Dr. Méri Edina kérte a kékfestőműhelyek képviselőitől az egyes pontokkal kapcsolatos gondolataik leírását.

A jelölés anyagának kidolgozása ezen beküldött információk alapján történt.

5.b Szabad elhatározásból fakadó, előzetes és teljes körű tájékoztatáson alapuló beleegyezés (melléklet)

5.c Az örökséghez való hozzáférésszabályainak alkalmazásáról szóló nyilatkozat (lásd egyezmény13/d/ii)

6. Dokumentáció

6.a Csatolandó dokumentumok(melléklet)

Képek jegyzéke (1 db albumban)

Képfestő Múzeum

1. Szárító épület, 2007.
2. Kluge képfestőműhely Küpa szoba, 2005.
3. A Kluge műhely 100 éves évfordulójára készített díszabrosz, 2003.
4. Kluge mintafa, 2007.
5. Bódy Irén érdemes művész kiállítása, 2007.

Bácsalmási képfestőműhely

6. Kézi mintázás, 2011.
7. Méteráruk, 2012.
8. Szárító 1, 2010.

Debreceni képfestőműhely

9. Bolyós András képfestő, 2005.
10. Páva, 2005.
11. Életfa, 2005.

Dunaföldvári képfestőműhely

12. Vásárban, 1984.

13. Mángorlás, 1977.

14. Mintakészítés, 1976.

Győri kékfestőműhely

15. Családi fotó, 1944.

16. Családi fotó, 2007.

17. Szőlős mintafa és terítő, 2007.

Nagynyárádi kékfestőműhely

18. Kékfestő Fesztivál, 2013.

19. Kékfestő kézi minták, 2013.

20. Kézi mintázó műhely, 2013.

Szombathelyi kékfestőműhely

21. Kiállítás, 2009.

22. Üzlet, 2010.

23. Saját készítésű minták, 2010.

Tiszakécskei kékfestőműhely

24. Kovács Miklós és felesége Kovács Miklósné (Dr. Szabó Margit), 2012.

25. Kovács Mária, 2012.

26. Kovács Miklós és Panák Ferenc a perrotinnál, 1992.

27. Mesterségbemutató a budai Várban, Panák Ferenc, 2013.

28. Panák Ferenc, a kékfestő anyag mosása festés után, 1992.

29. A szentendrei üzletünk, 2014.

Tolnai kékfestőműhely

30. Mintázó műhely, 2014. július 29.

31. Küpa, 2014. július 29.

32. Perrotin minták, 2014. július 29.

33. A kékfestő hagyomány átadása, 2005.

34. Pápa a kékfestés városa, 2005.

35. Kékfestő találkozó, Gundel étterem, 1945.aug.20.

36. Kékfestőmesterek találkozója, 2005.

Film

Domonkos Ottó: Kékfestők 1963-64. (Siklós, Bátaszék, Szekszárd)

Térképek

Fontosabb festőcéhek és vonzaskörzetük Magyarország területén a 17-19.században

Bódy Irén alkotása, Magyarországi kékfestő műhelyek 1975.

Könyv

Domonkos Ottó: A magyarországi kékfestés. Budapest 1981.

Kékfestő Múzeum, 2005. (Kékfestő Múzeum Kiskönyvtára 1.)

6.b Szerzői jogokról való lemondás (melléklet)

6.c További források listája

DOMONKOS Ottó

1960 Adatok a debreceni kékfestőipar történetéhez. *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve* 1958–1959. 161–166.

- 1961 Fejezetek a nyugat-magyarországi kékfestés történetéből I. *Ethnographia* LXXII. 200–236.
- 1963 Adatok a miskolci festőcéh megalakulásához. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 3. 79–85.
- 1964a Fejezetek a nyugat-magyarországi kékfestés történetéből II. A kékfestés néprajzi vonatkozásai. *Ethnographia* LXXV. 121–154.
- 1964b Kendőfényező a kékfestőiparban. *Technikatörténeti Szemle* 3. 1–2. 263–267.
- 1969 Haladó mozgalmak tükröződése a kékfestés mintakincsében. *Arrabona* 11. 177–198.
- A csornai kékfestőműhely. *Arrabona* 13. 109–159.
- 1974 Magyarországi festőcéhek I. *Arrabona* 16. 101–164.
- 1976 Magyarországi festőcéhek II. *Arrabona* 18. 49–74.
- 1977–1978 Magyarországi kékfestő műhelyek vásári körzetei. *Arrabona*, 19–20. 183–256.
- 1980 Ismeretlen adatok a kékfestés technológiájából. *A Textilipari Múzeum Évkönyve* 3. 67–90.
- 1981a *A magyarországi kékfestés*. Budapest
- A pápai Kluge-féle kékfestő üzem 200 éves jubileumára. *A Textilipari Múzeum Évkönyve* 5.
- 1991 Kékfestés. In: DOMONKOS Ottó szerk. *Magyar Néprajz* III. 386–391. Budapest
- 2003 Egy csehországi formakészítő központ, DvůrKrálové –Königinhof. *Textil- és Textilruházati Ipartörténeti Múzeum Évkönyve* XI. 20–46.
- Egy Baranya megyei kékfestő műhely Sellye, 1899–1963. *Textil- és Textilruházati Ipartörténeti Múzeum Évkönyve* XIII. 5–15.

DOMONKOS Ottó – EKÉS Mihály

- 1964 A pápai Kékfestő Múzeum. Egy régi magyar ipari műemlék. *Magyar Műszaki Múzeumok Évkönyve* 201–218.

DOMONKOS Ottó – ENDREI Walter

- 1962 Európai textilnyomás és hazai kékfestés. *Technikatörténeti Szemle*, 35–61.

DOMONKOS Ottó – MÉRI Edina

- 2003 *A pápai Kluge-kékfestőműhely mintakönyvei 18–19. század*. Pápa

MÉRI Edina

Honlapok:

www.kekfestomuzeum.hu

www.mesterseg-tar.hu

www.blaudruckerei.hu

www.kekfesto.hu

www.gyorikekfesto.hu

www.kekfesto.com

www.kekfestokovacs.hu